

## Tiesvedību mijiedarbība bērnu tiesību aizsardzības strīdos



**VERONIKA KRŪMIŅA**

Senāta Administratīvo lietu  
departamenta priekšsēdētāja



**KRISTĪNE ZEMĪTE**

Senāta Administratīvo lietu  
departamenta zinātniski analītiskā  
padomniece

Vecāku savstarpējie no ģimenes tiesībām izrietošie strīdi pamatā tiek risināti civiltiesiskā kārtībā. Taču ir atsevišķi ģimenes tiesību aspekti, kas tiek risināti arī administratīvajā procesā. Visbiežāk tie ir strīdi saistībā ar bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Tas šos jau tāpat jutīgos strīdus padara arī komplicētus. Šā raksta mērķis ir ieskicēt atsevišķus problēmjautājumus administratīvo lietu izskatīšanā šo kategoriju lietās gadījumos, kad vecāki vienlaikus ir iesaistīti arī civiltiesiskā tiesvedībā.

---

### 1. Aizgādības tiesību pārtraukšana

Vecāki paralēli tiesvedībai par laulības šķiršanu, bērna dzīvesvietas noteikšanu, saskarsmes izmantošanas kārtību, atsevišķas aizgādības noteikšanu vai citiem no ģimenes tiesībām izrietošiem strīdiem nereti vēršas bāriņtiesā, lūdzot pieņemt lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu otram vecākam atbilstoši Civillikuma 203. pantam un Bāriņtiesu likuma 22. pantam.

Paralēli notiekoša tiesvedība civillietā, tostarp šīs tiesvedības ietvaros pieņemti tiesas nolēmumi, nav tiesisks šķērslis bāriņtiesai lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu. <sup>1</sup> Secīgi bāriņtiesas negatīva lēmuma, ar kuru atsaka aizgādības tiesību pārtraukšanu, gadījumā vecāks var iesniegt administratīvajā tiesā pieteikumu par administratīvā akta izdošanu par aizgādības tiesību pārtraukšanu otram vecākam. <sup>2</sup> Šo piekritību neietekmē tas, ka ģimenes konflikta faktiskie apstākļi un tiesību jautājumi, piemēram, no Civillikuma 177.–189. panta izrietošie vecāku aprūpes un uzraudzības pienākumi, saskarsmes tiesības, var tikt vērtēti abās tiesvedībās. <sup>3</sup> Otrs vecāks, kā arī bērns administratīvajā lietā ir pieaicināms trešās personas statusā, jo spriedums var ietekmēt viņu tiesību apjomu.

Tiesības vērsties tiesā par aizgādības tiesību pārtraukšanu otram vecākam ir izmantojamas labticīgi un saprātīgi, tas ir, vecāka vērsšanās tiesā mērķis nevar būt apgrūtinājumu radīšana otram vecākam vai pozīcijas stiprināšana civiltiesiskajā strīdā, bet tikai un vienīgi bērna tiesību un interešu labticīga aizsardzība. Vienmēr jāpatur prātā, ka aizgādības tiesību pārtraukšana vecākam ir galējs līdzeklis, ja nav iespējams novērst bērna vislabākajām interesēm nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot vecāka aizgādībā. Tādā veidā tiek ievērots samērīguma princips.

Tomēr nav reti tādi gadījumi, kad vecāki vēršas bāriņtiesā ar prasību pārtraukt otram vecākam aizgādības tiesības, lai iegūtu papildu argumentus savai pozīcijai civiltiesiskā strīdā vai arī lai ietekmētu otru vecāku. Konflikta eskalācija mēdz pieaugt līdz pat kriminālprocesu uzsākšanai. Tomēr šāda prakse nav uzskatāma par saprātīgu.

Bērna vecākiem domstarpības primāri vajadzētu atrisināt savstarpēju pārrunu ceļā vai izmantot mediāciju, nevis vērsties bāriņtiesā par aizgādības tiesību pārtraukšanu. No bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa konfliktējošās vecāku attiecībās abi vecāki vienlīdz nerūpējas par bērna interešu ievērošanu. <sup>4</sup> Jebkura tiesvedība, kurā ir iesaistīts bērns, nešaubīgi tam rada negatīvas emocijas, un tāpēc bērns no tiesvedības pēc iespējas ir pasargājams. Neatkarīgi no tā, cik saudzīgi tiesa attiecas pret bērnu kā procesa dalībnieku (piemēram, nenoprātina tiesas zālē, bet iegūst bērna viedokli rakstiski tieši vai ar sevišķā aizbildņa starpniecību vai uzklusa tiesneša kabinetā nepiespiestā, neformālā atmosfērā, lai pēc iespējas pasaudzētu bērnu no tiesas oficiālā procesa izraisītajām negatīvajām emocijām), bērnam kā mazāk aizsargātai un emocionāli vēl nenobriedušai personībai šī saskarsme rada daudz lielāku spriedzi nekā pilngadīgai personai.

Tāpat vairāki paralēli notiekoši tiesvedības procesi neizbēgami rada procesuālu palēninājumu. Turklāt, ja uz administratīvās lietas izskatīšanas laiku tiek apturēta tiesvedība civillietā, tas kavē arī civiltiesiskā strīda atrisināšanu laikā. Kā jau minēts

iepriekš, tiesvedība par aizgādības tiesību pārtraukšanu nav veids, kā risināt civiltiesisku strīdu.

### **1.1. Aizgādības tiesību pārtraukšanas pamati**

Aizgādības tiesību pārtraukšanas tiesiskos pamatus nosaka Civillikuma 203. pants un Bāriņtiesu likuma 22. pants. Tiesā parasti nonāk strīdi, ja bāriņtiesā aizgādības tiesības ir pārtrauktas tāpēc, ka:

- 1) bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ),
- 2) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību,
- 3) tiek konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu,
- 4) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām.

Bāriņtiesai, saņemot vecāka pieteikumu, ir jāizvērtē katra konkrētā gadījuma apstākļi atbilstoši iepriekš minētajām tiesību normām. Piemēram, ja pieteikumā ir norādīts uz vecāka vardarbību pret bērnu vai pamatotām aizdomām par to, tad bāriņtiesai pašai šie apstākļi ir jānoskaidro un jāizvērtē. Ja paralēli notiekošajā tiesvedībā civillietā tiesa pagaidu aizsardzības pret vardarbību ietvaros ir noteikusi aizliegumu vecākam jebkurā veidā sazināties ar bērnu, šāda civiltiesiska aizsardzības līdzekļa piemērošana var nodrošināt bērna aizsardzību pret vardarbību. Tomēr tā pati par sevi nevar būt pamats bāriņtiesai atteikt pārtraukt vecākam aizgādības tiesības. Bāriņtiesas pienākums ir pašai no konkrētiem pierādījumiem lietā noskaidrot, vai vecāks ir vardarbīgs pret bērnu un attiecīgi ir iestājušies Civillikuma 203. pantā minētie priekšnoteikumi aizgādības tiesību pārtraukšanai. <sup>5</sup>

Var būt situācijas, ka civillietas ietvaros bērnam un vecākam ir noteikts dažāds tiesību apjoms. Piemēram, vecākam ir noteikts aizliegums tuvoties otram vecākam, bet vienlaikus tiesa nav noteikusi šādu aizliegumu attiecībā uz bērnu, bet ir noteikusi vecākam konkrētu saskarsmes tiesību ar bērnu izmantošanas kārtību. Tādā gadījumā, ja bāriņtiesā ir arī lieta par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, bāriņtiesai ir jāizvērtē, kāds risinājums ir visatbilstošākais no bērna interešu viedokļa, neatkarīgi no tā, ka vecākam civillietā ir noteikts aizliegums tuvoties otram vecākam. Lai arī vecāks nedrīkst tuvoties otram vecākam, vecāks var izmantot savas tiesības attiecībā ar bērnu, piemēram, satiekoties saskarsmes personas vai bāriņtiesas

pārstāvja klātbūtnē vai komunicējot ar bērnu elektroniski, ja tiesa to nav aizliegusi. Tādējādi, ja bāriņtiesa vecāka un bērna komunikācijā nekonstatē bērna tiesību un interešu pārkāpumu, nav pamata pārtraukt aizgādības tiesības. Turklāt, ja bērna un vecāka attiecības, kas vecāku konflikta dēļ ir saspīlētas, savstarpējā komunikācijā sāk stabilizēties un uzlaboties, no bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa šādā brīdī nav saprātīgi vecākam pārtraukt aizgādības tiesības. <sup>6</sup> Tādējādi bāriņtiesai un administratīvajai tiesai katrā konkrētā lietā ir jāvērtē, vai ir iestājušies apstākļi aizgādības tiesību pārtraušanai tieši no ietekmes uz bērna tiesībām un interesēm viedokļa.

Savukārt gadījumos, kad paralēli tiesvedībām civillietās un administratīvajās lietās ir uzsākts viens vai vairāki kriminālprocesi saistībā, piemēram, ar vecāka pret bērnu pieļautu vardarbību, tas arī nav šķērslis bāriņtiesai lemt par vecāka aizgādības tiesību pārtraukšanu. Šāda lemšana nav vecāka, pret kuru uzsākts kriminālprocess, nevainīguma prezumpcijas pārkāpums. <sup>7</sup> Atbilstoši Civillikuma 203. panta pirmās daļas 5. punktam pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai ir ne tikai vardarbība pret bērnu, bet arī pamatotu aizdomu pastāvēšana par vardarbību pret bērnu. Tas nozīmē, ka bāriņtiesa var pieņemt lēmumu arī tad, ja tā no pierādījumiem lietā konstatē pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, tādējādi nodrošinot efektīvu bērna tiesību aizsardzību.

Tālāk rakstā tiks aplūkoti divi no aizgādības tiesību pārtraukšanas pamatiem, proti, emocionālā vardarbība un tiesas nolēmuma nepildīšana, jo tie ir visbiežāk sastopami tieši savstarpēju tiesvedību kontekstā.

## **1.2. Emocionāla vardarbība kā aizgādības tiesību pārtraukšanas pamats**

Viens no aizgādības tiesību pārtraukšanas tiesiskajiem pamatiem ir vecāka vardarbība pret bērnu vai pamatotas aizdomas par to. <sup>8</sup> Ar jēdzienu "vardarbība" tiek saprasta gan fiziska, gan emocionāla vardarbība.

Emocionāla vardarbība pret bērnu ir bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai). <sup>9</sup> Tiek izdalīti vairāki emocionālās vardarbības veidi: bērna ignorēšana, bērna apvainošana, bērna terorizēšana, bērna turēšana emocionālās spriedzes apstākļos, nīrgāšanās par bērnu, draudēšana ar fizisku pāridarījumu, apzināta bērna morālo vērtību degradēšana, kliegšana un lamāšanās, <sup>10</sup> proti, verbāla agresija, kas tiek vērsta pret bērnu. Emocionālās vardarbības

gadījumos bērnam nākas izjust emocionālu spriedzi un tādas izjūtas kā bailes, pazemojums, uztraukums, depresija, kas rodas pieaugušā neadekvātas emocionālās rīcības rezultātā. <sup>11</sup>

Vecāku emocionāla vardarbība pret bērnu var būt pamats gan bāriņtiesas koleģiāla lēmuma, gan bāriņtiesas amatpersonas vienpersoniska lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņemšanai. Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 23. pantu pieņemta vienpersoniska lēmuma mērķis ir nekavējoties novērst bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, piemēram, bērns ir sniedzis informāciju par pašnāvības iespēju vai citu sev kaitējošu rīcību, jo ciešs no vecāku emocionālas vardarbības. Tātad vienpersoniskais lēmums ir ārkārtas līdzeklis, lai bērnu nekavējoties izolētu no viņu apdraudošiem apstākļiem. <sup>12</sup> Vienpersoniskā lēmuma darbības ilgums ir 15 dienas, proti, līdz tiek pieņemts bāriņtiesas koleģiāls lēmums. <sup>13</sup> Emocionāla vardarbība pret bērnu kā aizgādības tiesību pārtraukšanas pamats ir izvērtējama atkarībā no konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem to kopsakarā. <sup>14</sup>

Viens no emocionālās vardarbības veidiem ir bērna turēšana emocionālas spriedzes apstākļos. Vecāku savstarpēji destruktīvi konflikti bērnam rada emocionālu spriedzi. Līdz ar to kā bērna turēšana emocionālas spriedzes apstākļos var tikt atzīti arī vecāku savstarpējie strīdi, kurus redz un kuros tiek iesaistīts bērns. Vecāku konfliktu dēļ izraisītais emocionālās spriedzes sakāpinājums bērnam var būt tik liels, ka tas jau apdraud bērna veselību un var būt pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai vienam vai abiem vecākiem. Tas, vai aizgādības tiesības ir jāpārtrauc vienam vai abiem vecākiem, ir atkarīgs no faktiskajiem apstākļiem konkrētajā dzīves gadījumā. Ja savstarpējos konfliktos iesaistītie vecāki abi nerūpējas par bērna interešu ievērošanu, tas ir pamats, lai tiktu apsvērts jautājums par aizgādības tiesību pārtraukšanu abiem vecākiem. Vecāku konfliktējošas attiecības, kurās abi vecāki vienlīdz nerūpējas par bērna interešu ievērošanu, nevar būt pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai tikai vienam no vecākiem. <sup>15</sup> Bāriņtiesai un tiesai, pieņemot lēmumu šādos gadījumos, ir pienākums novērtēt katra vecāka lomu konfliktu izraisīšanā, kā arī rīcību attiecībā pret bērnu, proti, vai tā ir vērsta uz bērna pasargāšanu no vecāku konfliktiem vai – tieši otrādi – uz bērna tiešu vai netiešu iesaistīšanu konfliktos. Priekšnoteikums aizgādības tiesību pārtraukšanai uz šā pamata ir emocionālās vardarbības fakts pats par sevi, kas noskaidrojams no pierādījumiem lietā. Tāpēc bāriņtiesai vai tiesai šādos gadījumos nav papildus jākonstatē būtiska kaitējuma nodarīšana bērnam. <sup>16</sup> Tajā pašā laikā jāpatur prātā, ka ne jebkurš konflikts vecāku starpā sasniedz tādu bērna emocionālās spriedzes līmeni, lai tas būtu pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai. <sup>17</sup> Bērna interesēs ir gan uzturēt saskarsmi ar savu ģimeni, gan vienlaikus tikt pasargātam no rīcības, kas viņam kaitē, tostarp vecāku emocionālas vardarbības. Abas šīs bērna intereses ir vienlīdz svarīgi aizsargāt. Tāpēc, ievērojot



katra konkrēta gadījuma faktiskos apstākļus, bāriņtiesas un tiesas pienākums ir līdzsvarot šīs intereses, lai atrastu bērna vislabākajām interesēm atbilstošu situācijas risinājumu. Primāra vienmēr ir bērna tiesību un interešu objektīva ievērošana, nevis vecāku vēlmes. <sup>18</sup>

### **1.3. Tiesas nolēmuma nepildīšana kā aizgādības tiesību pārtraukšanas pamats**

Aizgādības tiesības vecākam var tikt pārtrauktas arī gadījumos, kad vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, ja tas nodara būtisku kaitējumu bērnam un ja nepastāv otram vecākam šķēršļi īstenot bērna aprūpi. <sup>19</sup>

Tiesas nolēmuma nepildīšana ir patstāvīgs pamats vecāka aizgādības tiesību pārtraukšanai. No likumdevēja apsvērumiem Civillikuma 203. panta trešās daļas izstrādes un pieņemšanas procesā izriet, ka konkrētās tiesību normas pieņemšanu ir noteikusi tieši tiesiskā realitāte, kad, pat neskatoties uz piespiedu mehānismiem un tiesas noteikto noregulējumu, piemēram, bērna dzīvesvietu pie viena vecāka vai saskarsmes tiesības bērnam ar šo vecāku, otrs vecāks to nepilda, tostarp pat slēpj bērnu, tādējādi kaitējot bērna tiesībām un interesēm. <sup>20</sup>

Aizgādības tiesību pārtraukšanai uz šā pamata ir nepieciešami trīs kumulatīvi kritēriji: 1) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu; 2) šāda vecāka rīcība rada būtisku kaitējumu bērnam; 3) otram vecākam nepastāv šķēršļi īstenot bērna aprūpi.

Šajās lietās bāriņtiesai un tiesai primāri ir jākonstatē, ka vecāks tiesas nolēmumu nepilda ļaunprātīgi, nevis nepilda to savas nezināšanas vai maldības dēļ. <sup>21</sup> Kā redzams no diskusijām Saeimā, deputāti tieši uzsvēra, ka "nav runa par kaut kādām saplīsušām mašīnām, nokavētiem trolejbusiem vai kādiem citiem apstākļiem jeb iemesliem, kāpēc nav paspēts bērniņu kaut kur aizvest. Runa ir par ļaunprātību, apzinātu ļaunprātību – bieži vien ar nodomu slēpt bērnu no otra vecāka, kuram ir saskarsmes tiesības". <sup>22</sup>

Būtiska kaitējuma nodarīšana bērnam šajos gadījumos bieži vien ir prezumējama. Piemēram, ir pašsaprotami, ka mazgadīga bērna prettiesiska nošķiršana no mātes, ar kuru šajā vecuma posmā bērnam ir īpaši cieša saikne, pati par sevi nodara bērnam

būtisku kaitējumu.<sup>23</sup> Tāpat ir prezumējams, ka būtisku kaitējumu bērnam nodara viena vecāka rīcība, ilgstoši liedzot bērna saskarsmi ar otru vecāku. Bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem.<sup>24</sup>

Pierādījumi, ka otram vecākam pastāv šķēršļi īstenot bērna aprūpi, ir jāiesniedz tam vecākam, kas to apgalvo. Šķēršļiem ir jābūt objektīviem.

Bāriņtiesai ir tiesības administratīvajā procesā lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, ja tas ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu, neatkarīgi no civiltiesiskā strīda vecāku starpā un vispārējās jurisdikcijas tiesas nolēmumiem. Bāriņtiesai arī nav jāgaida, kad tiks izsmelti visi civilprocesuālie tiesas nolēmuma piespiedu izpildes līdzekļi.<sup>25</sup> No tiesību normām neizriet arī tas, ka bāriņtiesai būtu jāvērtē lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu ietekme uz citiem tiesvedības procesiem.<sup>26</sup>

## **2. Strīdi par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta**

Arī strīdi par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta, tiek izšķirti civilprocesuālā kārtībā. Tomēr atsevišķi jautājumi šā visnotaļ komplicētā un arī emocionāli jutīgā procesa ietvaros var tikt risināti administratīvā procesa kārtībā.

Tiesas nolēmuma par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta, labprātīgas neizpildes gadījumā tiesu izpildītājs uzsāk nolēmuma piespiedu izpildi. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 620.<sup>14</sup> panta pirmo daļu pēc bērna atrašanās vietas noskaidrošanas tiesu izpildītājs nosaka laiku un vietu, kad un kur bērns tiks nodots vecākam vai bāriņtiesas pārstāvim, ja šis vecāks izpildē nepiedalās. Par to tiesu izpildītājs nosūta attiecīgu paziņojumu arī bāriņtiesai.

Bāriņtiesas amatpersona pēc attiecīgā tiesu izpildītāja paziņojuma saņemšanas atbilstoši Bāriņtiesu likuma 23. panta 1.<sup>1</sup> daļai pieņem lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes un nogādāšanu krīzes centrā vai citos drošos apstākļos un aizliegumu bērna vecākam vai citai personai, kas bērnu prettiesiski pārvietojusi vai aizturējusi, vai bērna tuviem radiniekiem izņemt bērnu no krīzes centra vai citiem drošiem apstākļiem. Tāpat bāriņtiesas amatpersona pieņem lēmumu par atteikumu paziņot bērna vecākam vai citai personai, kas bērnu prettiesiski pārvietojusi vai aizturējusi, vai bērna tuviem radiniekiem bērna atrašanās

vietu vai par aizliegumu šīm personām satikties ar bērnu, kamēr tas uzturas krīzes centrā vai citos drošos apstākļos, ja šīs personas var apdraudēt nolēmuma turpmāku piespiedu izpildi un bērna sagatavošanu nogādāšanai atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta.

Secīgi atbilstoši Civilprocesa likuma 620.<sup>14</sup> panta ceturtajai daļai tiesu izpildītāja rīkojumā noteiktajā laikā un vietā bāriņtiesas pārstāvis sadarbībā ar psihologu, ja tāds ir pieaicināts, veic pārrunas ar vecāku vai citām personām, pie kurām atrodas bērns, lai pārliecinātu atdot bērnu otram vecākam vai bāriņtiesas pārstāvim, ja šis vecāks nepiedalās izpildē, kā arī lai sagatavotu bērnu nogādāšanai atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta. Ievērojot minēto, bērna nodošanas procesā piespiedu kārtā, šķirot bērnu no vecāka, tieši bāriņtiesas pārstāvis vada pārrunas un nodod bērnu nogādāšanai atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta. Pārrunām nolēmuma piespiedu izpildē ir jo īpaši būtiska nozīme, jo pārrunas ar vecāku vai citu personu, pie kuras atrodas bērns, ir vērstas uz to, lai bērnam netiktu nodarīts psiholoģisks kaitējums. Tādējādi tieši minētās bāriņtiesas amatpersonas darbības pašas par sevi var nodarīt kaitējumu gan bērnam, gan vecākam. Tāpēc ir pamats uz bērna piespiedu nodošanas procesā nepieciešamo darbību kopumu raudzīties kā uz patstāvīgu iestādes rīcību, pār kuras tiesiskumu nepieciešama arī tiesas kontrole administratīvā procesa ietvaros.<sup>27</sup>

Līdz ar to administratīvā procesa kārtībā var pārsūdzēt bāriņtiesas amatpersonas vienpersoniskus lēmumus par bērna šķiršanu no vecāka, kurš prettiesiski aizvedis bērnu, un bērna nogādāšanu krīzes centrā vai citos drošos apstākļos, kā arī lēmumus par atteikšanos paziņot bērna vecākam, kas bērnu prettiesiski pārvietojis, bērna atrašanās vietu vai lēmumus par aizliegumu vecākam, kurš prettiesiski aizvedis bērnu, satikties ar bērnu, kamēr bērns uzturas krīzes centrā vai citos drošos apstākļos, ja šis vecāks var apdraudēt nolēmuma turpmāku piespiedu izpildi un bērna sagatavošanu nogādāšanai atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta. Lai arī minētās darbības notiek, lai nodrošinātu bērna nogādāšanu viņa dzīvesvietas valstī, proti, tiesas nolēmuma civillietā piespiedu izpildes ietvaros, tās nav izpildu darbības, kuru tiesiskums pārbaudāms Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā, jo bāriņtiesas amatpersona šādā gadījumā lēmumu pieņem atbilstoši Bāriņtiesu likuma 23. panta 1.<sup>1</sup> daļā noteiktajam pilnvarojumam. Līdz ar to bāriņtiesas amatpersonas lēmuma tiesiskums ir patstāvīgi pārbaudāms administratīvā procesa kārtībā.



### 3. Ar bērnu tiesībām saistīto lietu izskatīšanas savlaicīgums

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmajai un otrajai daļai tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. No minētā bērnu tiesību prioritātes ievērošanas principa izriet tālākā prasība saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta pirmo daļu – lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību, izskatīt nekavējoties. Jebkāda kavēšanās nebūtu šīm interesēm atbilstoša.<sup>28</sup> Valsts iestādēm ir pienākums veikt bērnu kā īpaši aizsargājamu indivīdu tiesību pārkāpumu ātru un efektīvu izmeklēšanu.<sup>29</sup>

Tādējādi bāriņtiesai lietas saistībā ar bērnu tiesību aizsardzību ir jāizskata bez liekas kavēšanās, jo lietu izskatīšanas savlaicīgums pats par sevi būtiski ietekmē bērna tiesības. Administratīvā tiesa konkrētās kategorijas lietas izskata ārpus kārtas.

Lietu savlaicīgas izskatīšanas nozīme vēl uzskatāmāk izpaužas tieši lietās par aizgādības tiesību pārtraukšanu atbilstoši Civillikuma 203. panta trešajai daļai saistībā ar to, ka vecāks ļaunprātīgi nepilda tam saistošu tiesas nolēmumu. Lietas izskatīšanas ātrumam šajās lietās ir tieša un ļoti būtiska ietekme uz lietas iznākumu. Proti, jo ilgāk nenotiek tiesas nolēmuma izpilde un palielinās laiks, ko bērns pavada pie tā vecāka, kurš prettiesiski nepilda tiesas nolēmumu, jo bērnam veidojas ciešāka saikne tieši ar šo vecāku.

Laika ritējums arī atstāj tiešu ietekmi uz bērna viedokli lietā. Tiesa, izskatot bērnu tiesību lietas, vērtē, vai bērna sniegtais viedoklis nav ietekmēts no kādas personas, tostarp vecāku, puses, vai bērna viedoklis ir patiess. Ja vecāks pretēji tiesas nolēmumam prettiesiski aiztur bērnu, neļauj tam satikties ar otru vecāku, tad, jo lielāks ir laiks, kurā tiesas nolēmums netiek izpildīts, netiek pieņemts bāriņtiesas lēmums šajā sakarā un bērns šajā laikā otru vecāku nesatiek vai satiek ļoti reti, jo neobjektīvāks var kļūt bērna viedoklis vecāka, pie kura bērns dzīvo, ietekmes dēļ. Tas it īpaši būtiski ir attiecībā uz pavisam maza vecuma bērniem, kuriem ir liela piesaiste tai personai, ar kuru bērns ikdienā atrodas kopā.

Tāpat tiesas nolēmuma ilgstošas neizpildes rezultātā tiek radītas nepamatotas priekšrocības tam vecākam, kurš prettiesiski nepilda spēkā stājušos tiesas nolēmumu. Tomēr šāda pieeja nav savienojama ar tiesiskas valsts principu.<sup>30</sup>

Tādējādi, ja bāriņtiesai ir ziņas par vecāka rīcību, ļaunprātīgi nepildot tiesas nolēmumu, tad tieši no bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa nav pamatoti bāriņtiesai sagaidīt, kad ir izsmelti visi civilprocesuālie tiesas nolēmuma piespiedu izpildes līdzekļi, un tikai tad lemt par vecāka rīcību. Senāts ir vērsis uzmanību, ka pēc visu civilprocesuālo piespiedu līdzekļu izsmelšanas, visticamāk, bērna intereses un tiesības jau būtu tik tālu aizskartas, ka bāriņtiesas iejaukšanās vairs nedotu nekādu reālu tiesību aizsardzību bērniem, bet bāriņtiesa varētu darboties, vien sniedzot psiholoģiskā atbalsta pakalpojumus bērniem un ģimenei. Šāda tiesību normu interpretācija nozīmētu "nedzīvu" tiesisko regulējumu bērnu tiesību aizsardzībā. <sup>31</sup>

#### RAKSTA ATSAUCES / 31

1. Senāta 2018. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 14., 15. punkts.
2. Senāta 2014. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-66/2014 (A420494112).
3. Senāta 2019. gada 15. oktobra lēmuma lietā Nr. SKA-1531/2019 (ECLI:LV:AT:2019:1015.SKA153119.3.L) 9. punkts.
4. Senāta 2017. gada 17. maija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. SKA-717/2017 (A420143316) 9. punkts.
5. Senāta 2016. gada 14. aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. SKA-774/2016 (A420139515) 7. punkts.
6. Senāta 2017. gada 17. maija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. SKA-717/2017 (A420143316) 10. punkts.
7. Senāta 2015. gada 8. aprīļa rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKA-329/2015 (A420507913) 8. punkts.
8. Civillikuma 203. panta pirmās daļas 5. punkts.
9. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 9. <sup>1</sup> punkts.
10. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas rokasgrāmata bāriņtiesām. 1. sējums, 20. lpp. Pieejama:  
[http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie\\_ieteikumi\\_/?doc=5503&page=](http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=5503&page=)
11. Senāta 2012. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. SKA-870/2012 (A420344312) 8. punkts.
12. Senāta 2018. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. SKA-681/2018 (ECLI:LV:AT:2018:0416.A420213416.2.S) 7. punkts.

13. Senāta 2020. gada 8. maija sprieduma lietā Nr. SKA-815/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0508.A420209618.25.S) 11. punkts; Bāriņtiesu likuma 24. panta pirmās daļas 1. punkts.
14. Senāta 2016. gada 7. jūlija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. SKA-773/2016 (A42029014) 8. punkts.
15. Senāta 2017. gada 17. maija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. SKA-717/2017 (A420143316) 9. punkts.
16. Senāta 2018. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 20. punkts.
17. Senāta 2017. gada 17. maija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. SKA-717/2017 (A420143316) 7. punkts.
18. Senāta 2020. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. SKA-606/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0131.A420175518.16.S) 10. punkts.
19. Civillikuma 203. panta trešā daļa un Bāriņtiesu likuma 22. panta pirmās daļas 3. punkts.
20. Senāta 2018. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 13. un 14. punkts.
21. Turpat 15. punkts.
22. Saeimas 2015. gada 29. oktobra plenārsēdes protokols. Pieejams: [https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/F2B245B768336460C2257EFA00442FA2?](https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/F2B245B768336460C2257EFA00442FA2?OpenDocument)  
*OpenDocument*
23. Senāta 2020. gada 25. marta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. SKA-822/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0325.A420319818.16.L) 5. punkts.
24. Civillikuma 181. panta pirmā daļa.
25. Senāta 2018. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 16. punkts.
26. Turpat 15. punkts.
27. Senāta 2014. gada 24. septembra lēmuma lietā Nr. SKA-1134/2014 (A420307114) 6. punkts.
28. Senāta 2015. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. SKA-1142/2015 (A420307114) 13. punkts.
29. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 3. oktobra spriedums lietā "D.M.D. v. Romania", iesnieguma Nr. 23022/13.
30. Senāta 2018. gada 21. februāra blakus lēmuma lietā Nr. SKA-861/2018 (ECLI:LV:AT:2018:0221.SKA086118.6.BL) 5. punkts.

31. Senāta 2018. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 16. punkts.

#### **ATSAUCE UZ ŽURNĀLU**

Krūmiņa V., Zemīte K. Tiesvedību mijiedarbība bērnu tiesību aizsardzības strīdos. Jurista Vārds, 16.06.2020., Nr. 24/25 (1134/1135), 11.-15.lpp.

---

© Oficiālais izdevējs "Latvijas Vēstnesis"